

MAHALLIY BYUDJET DAROMAD BAZASINI SHAKLLANTIRISHDA SOLIQLARNI ROLI

Raimov Shamshod Isomiddin

Elektron pochta manzili: raimovshamshod111@gmail.com

Kirish:

O‘zbekiston Respublikasi bozor iqtisodiyotiga o‘tishda rivojlangan mamlakatlar tajribasini chuqur o‘rganish natijasida qabul qilingan, millatimizning mintaliteti, shu jumladan milliy qadriyatlarimiz asosida ishlab chiqilgan beshta tamoyilga asoslanadi. Bozor iqtisodiyotiga o‘tish davrida aholining kam ta‘minlangan qatlamini kuchli ijtimoiy himoya qilish tamoyillardan biridir. Albatta, bu vazifani bajarishda davlatimiz byudjet mablag‘lariga tayanadi.

Byudjet mablag‘lari yaqin va uzoq davrlarda mamlakatning makroiqtisodiy barqarorligiga erishishga qaratilgan davlat dasturlarini amalga oshirishda muhim rol o‘ynaydi. Respublikamiz iqtisodiy va ijtimoiy munosabatlarni teng huquqlarda, dunyoning rivojlangan davlatlari bilan o‘zaro hamkorlikda o‘rnatishga harakat qilmoqda. Shu maqsadda mamlakatimizda iqtisodiy barqarorlikka erishish maqsadida iqtisodiy, ijtimoiy va huquqiy sohalarda islohotlar amalga oshirilmoqda.

Mahalliy byudjetlardan daromadlar asosan mahalliy soliqlar va umumiy soliqlardan ajratmalar hisobiga shakllanadi. Respublika va mahalliy byudjetlar o‘rtasidagi munosabatlarni, aloqalarni yanada takomillashtirish, shubhasiz, hududlarning iqtisodiy rivojlanishi ular o‘rtasidagi iqtisodiy nomutanosiblikni imkon qadar bartaraf etishdan iborat. Bundan tashqari, mahalliy byudjetlar uchun tushumlarning yangi manbalarini izlash, soliq yig‘imlarining progressiv tizimini joriy etish va mavjud soliq tushumlari asoslarini takomillashtirish sohasida bir qancha tadqiqotlar olib borilgan bo‘lsada, ushbu ishlarning haqiqiy holati hali to‘liq

o‘rganilmagan. Shuning uchun quyidagilar zarur mahalliy byudjet faoliyatini, shuningdek, mahalliy byudjet daromadlari bazasini o‘rganish va tahlil qilish.[1]

Asosiy qism:

O‘zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan islohotlar kundan-kunga chuqurlashib bormoqda. Bu xo‘jalik yurituvchi sub’ektlar faoliyatini liberallashtirishda namoyon bo‘ladi. Davlat va xo‘jalik yurituvchi sub’ektlar, ya’ni yuridik va jismoniy shaxslar o‘rtasidagi munosabatlar endi faqat soliqqa tortish orqali amalga oshiriladigan vaziyatga aylanib bormoqda. Bu jarayonni chuqur o‘rganishni, tahlil qilishni talab qiladi.

Mahalliy byudjetlarning iqtisodiy faoliyati o‘zlarining daromad manbalarining mavjudligi bilan tavsiflanadi. Mahalliy byudjetlar o‘z hududida turli yo‘nalishlarda o‘z vazifalarini hal qilish uchun etarli moliyaviy resurslarga ega bo‘lishi kerak.

Mahalliy byudjetlar daromadlarining yana bir muhim manbai uzoq muddatli ushbu jismoniy shaxslarning daromad solig‘ini mahalliy byudjetlarga birlashtirish. Mahalliy soliqlarning asosiy parametrlari (stavkalari, asoslari, imtiyozlari) Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanadigan hududlarda ularni undirish uchun amalga oshiriladi. Shuning uchun ba’zi soliqlarni yig‘ish juda muammoga aylanib bormoqda, chunki bazani aniqlash juda qiyin yoki ularni yig‘ish bilan bog‘liq xarajatlar ushbu soliqlar summasidan oshib ketadi.

Xususan, bozorlardan yig‘ilgan bir martalik lattalar ham juda ko‘p xarajat talab qiladigan to‘lovlardan biridir. Bu mahalliy byudjetlar daromad bazasini Real mustahkamlash nuqtai nazaridan, bu soliqlar kerakli talab manbai bo‘lishi mumkin emas, deb aslida tufaylidir Bu borada mahalliy hokimiyat organlarining byudjet taqchilligini ularning soliq salohiyatini (salohiyatini) oshirish va soliq to‘lovchilar sonini ko‘paytirish hisobiga kichik korxonalarini ko‘paytirish, tadbirkorlik bilan shug‘ullanuvchi jismoniy shaxslar sonini ko‘paytirish va ularning daromadlarini nazorat qilish samaradorligini oshirish hisobiga oshirish muhim yo‘nalish hisoblanadi.[3]

Mavjud mahalliy soliqlarga xos bo‘lgan ba’zi umumiy xususiyatlar sifatida va respublika soliq tizimida yig‘imlarni quyidagilarni ta’kidlash mumkin:

- mahalliy soliqlar va yig‘imlar hududlarning ehtiyojlari uchun ishlatiladi mahalliy davlat hokimiyati organlarining yurisdiksiyasi;

- ularning asosiy qismi to‘g‘ridan-to‘g‘ri mahalliy davlat hokimiyati organlarining o‘zlari tomonidan joriy etiladi, ularni huquqiy tartibga solishda esa mahalliy davlat hokimiyati organlariga ma’lum vakolatlar beriladi, ular respublika qonunchiligi bilan ham hisobga olinishini talab qiladi va hokazo.

Shuningdek, mahalliy soliqlar va yig‘imlarning muhim xususiyatlaridan biri ularni belgilash usuliga ko‘ra ikki guruhga bo‘lishdir, ya’ni Respublika qonunchiligi bilan kiritilgan va mahalliy davlat hokimiyati organlari qonunchiligi bilan kiritilgan mahalliy soliqlar va yig‘imlar.

Birinchi guruhga mahalliy soliqlar bo‘yicha mol-mulk solig‘i va yer solig‘i kiradi, ular respublika qonunchiligi bilan joriy etiladi va butun Respublika hududida undiriladi va ularning stavkalari O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanadi. Shuningdek, ta’rif nuqtai nazaridan va amal qilish muddati-transport vositalariga benzin, dizel yoqilg‘isi va gaz ishlatganlik uchun soliq butun Respublika hududida undiriladi va uning yagona stavkasi amal qiladi Ushbu guruh mahalliy davlat hokimiyati organlarining mahalliy soliqlar bo‘yicha faqat bitta vakolatiga ega , bu holda ular o‘z hududlarida joylashgan soliq to‘lovchilarga mol-mulk solig‘iga qo‘shimcha imtiyozlar berishi mumkin.

Ikkinchi guruh infratuzilmani rivojlantirish solig‘i, shu jumladan, mahalliy soliqlar va yig‘imlarni o‘z ichiga oladi; benzin, dizel yoqilg‘isi va gaz foydalanish uchun transport vositalari to‘g‘risidagi soliq; ma’lumoti ayrim turlarini sotish huquqi uchun litsenziya to‘lovlari, shu jumladan, savdo huquqi uchun haq; yuridik shaxslar ro‘yxatga olish uchun haq, deb shuningdek, tadbirkorlik faoliyati bilan shug‘ullanuvchi jismoniy shaxslar mahalliy tomonidan joriy etiladi ushbu stavkalarining eng yuqori stavkalari O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanadi va mahalliy davlat hokimiyati organlari o‘z hududlari uchun soliq stavkalarini faqat shu

stavkalar bo'yicha belgilashga, soliq imtiyozlarini belgilashga to'liq haqli. Shu bilan birga, mahalliy davlat hokimiyati organlariga mahalliy soliqlar va yig'implarning yangi turlarini joriy etish vakolati ham beriladi, ularni joriy etish Vazirlar Mahkamasi bilan muvofiqlashtirishni talab qiladi.[3]

Toshkent shahrida hosil miqdori eng kam ish haqining 5 barobari, viloyat markazlarida eng kam ish haqining 3 barobari, boshqa aholi punktlarida esa eng kam ish haqining 2 barobaridan kam bo'lmasligi kerak. Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, agar soliqlardan mahalliy byudjetlarga ajratmalar yagona me'yoriy asosda amalga oshirilsa va bu normalar uzoq vaqt davomida o'zgarishsiz saqlansa, salbiy holatni kamaytirish mumkin. Faqat bu holatda, bu mahalliy byudjetga ma'lum vaqt davomida qonuniy tartibda yig'ilgan soliqlarning bir qismini barqaror pasayishiga imkon beradi. Mahalliy hukumat bu o'zini o'zi ta'minlash uchun hamma narsani qiladi. Respublika miqyosida tartibga soluvchi daromadlarning mahalliy byudjet daromadlariga ta'siri juda katta bo'lib qolmoqda. Iqtisodiy islohotlar va uni chuqurlashtirishning yangi bosqichida mahalliy davlat hokimiyati organlarini davlat boshqaruvidagi rolini oshirishga, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishdagi daromad oqimlarini birlashtirishga, ularning daromadlari bo'yicha mahalliy byudjetlar bazasini yanada mustahkamlashga chaqiradi.

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, tartibga solinadigan soliqlarni taqsimlashni isloh qilishning muhim chorasi respublikamizda ma'lum vaqt ichida barqaror normalarni joriy etishdir. Mahalliy byudjetlar ixtiyorida qolgan daromadlarning 50 foizini soliqlarni tartibga solish bo'yicha belgilangan rejadan oshadigan daromadlardan belgilash maqsadga muvofiqdir.

Muayyan vaqt uchun belgilangan barqaror normalar byudjetning to'g'riligini, kelajakdagi rejalarini takomillashtirishni, byudjet qarzlarini kamaytirishni, shuningdek byudjet parametrlarini ishlab chiqishda muvofiqlik amaliyotini kamaytirishni ta'minlaydi. Rejadan ortiq daromadlarni yagona normativ asosida taqsimlash, rejadan ortiqcha daromadlar yig'ilish samaradorligini oshiradi, Respublika va mahalliy byudjetlarning daromad bazasini mustahkamlaydi va dotatsiya hajmini kamaytiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Jurayev T. soliq siyosatini takomillashtirishning asosiy yo‘nalishlari va tamoyillari. // Soliqlar va bojxona xabarnomalari. - 2002
2. Yahyoyev Q. A. soliqqa tortish nazariyasi va amaliyoti. - T .: Fan va texnologiya Markaz,
2003 yil
3. Srojiddinova Z. O‘zbekiston Respublikasi byudjet tizimi.
4. Qosimova G., Shakramov K. mahalliy byudjetlar. - Moliya 2012.